

Fjellhopping som fjellsport

Sidse Mæland

(53), bor på Lillehammer. Hun er forsker tilknyttet Maihaugen og arbeider med fritidsbruk av natur.

Det var 68-erne som åpna ballet! Det var de som starta med risikosport! [...] I mangfoldige hundre år har folk forsøkt å lage seg vinger for å kunne fly fra fjell...for det er en menneskelig urdrøm å fly selv! Men det har bare ikke virka. Ikke før nå! (Stein Edvardsen, initiativtaker til opprettelsen av Norges Baseforbund, leder av Stavanger Baseklubb).

Vel, vel, tenker jeg, i det en gruppe basehoppere og undertegnede i rollen som forsker/feltarbeider starter turen opp til avsprang-stedet Katthammaren i Eikesdalen. Man kan få skylda for så mangt her i verden. Dessuten er jo også risikosport så mangt. En skal være temmelig historieløs, dersom en ikke har fått med seg at det har foregått risikosport som klatring i lang tid i Norge før 1968.

Men jeg skjønner hva Stein sikter til: Woodstockfestivalen, hippie-bevegelsen, motstanden mot Vietnamkrigen, studentopprøret. Disse motkulturelle strømningene delte de frihetssøkende og antiautoritære idealene, som antakelig har inspirert til andre og nye former for risikofylte aktiviteter. Surfing, fallskjermhopping, hanggliding, dykking, strykpaddling med kajakk fikk en allmenn utbredelse sent på sekstitallet og tidlig på syttitallet i USA, Europa og Australia. Og med disse risikofylte foretakene dukket nytelsen opp som en vesentlig bonus etter en heller kortvarig innsats, sammenliknet eksempelvis med datidens fjellklatring. Det nye gikk fort, og det gikk for en stor del nedover. Stein har et visst poeng.

Som forsker studerer jeg blant annet basemiljøet, fordi studier av slike trendkulturer kan avdekke sider ved vår egen samtid og foregriper elementer av en framtid, som handler om forhold utenfor selve miljøene. Feltarbeidene innebærer at jeg periodevis bor sammen med hopperne og deltar på deres aktiviteter, så som fjellturer inn til de ulike avsprang-stedene for basehopp. Da jeg ikke driver fjellhopping selv, går jeg derfor alene til fots tilbake.

Denne artikkelen beskriver en fjelltur med basehoppere i Eikesdalen. Deltakerne er anonymiserte. Stein Edvardsen, som imidlertid har en formell posisjon i miljøet, er referert med sitt eget navn.

Fra Sætra til Katthammaren.

Å fly inne i de store veggene er det største det går an å oppleve! Veggene er så digere...

Fritt fall fra Katthammaren ved Eikesdalsvatnet. I bakgrunnen Hauduken, Juratind, Nyheitind og Sjøvdøla.

Foto: Stein Olsen

man blir så liten! Noen vegger er så digre at det ikke går an å fatte det...Å fly inne i sånne vegger er det største det går an å oppleve!

[...]

Første gang jeg så fallskjermhopping, var jeg liten. Jeg fikk så lyst til å gjøre det sjøl at jeg ble helt dårlig!...Det var slik første gangen jeg så en stor fjellvegg også... jeg ble helt dårlig...Jeg fikk sånn lyst til å fly med fallskjerm inni der!

Derfor har jeg alltid visst at jeg kom til å drive med disse greiene her...

[...] Men det er sånn at hvis du skal drive med så ekstreme greier som dette, så må det være fordi du blir dårlig av å la være!(Runar).

Katthammaren er en større fjellvegg som strekker seg en kilometer i lengde og 1200 høydemeter i østenden av Eikesdalsvatnet. Veggen har antakelig fått navnet etter en liten fjellhammer øverst i østre del av massivet, som har tydelige «kattekonturer», når man ser veggen fra vannet.

Vi skal stige ca.1200 høydemeter fra 138 m o.h, (Litlevatnet), så gå innover og oppover ca. 7 kilometer i retning av veggen, deretter ned ca. hundre høydemeter til avsprangstedet for basehopping på Katthammaren. Her gjør basehopperne kort prosess og hopper til bunn av veggen under Strandkolve ved Eikesdalsvatnet (Storvatnet). Jeg gå så turen tilbake til utgangspunktet. Det er mitt lille kick: en kontrastfull og «smellvakker» tur utenfor Eikesdalsfjellas allfarvei, dersom noe overhodet kan kalles allfarvei i disse fjellområdene.

Utsikten fra platået er ekstatisk, aldeles rå og vanvittig, en av de vakreste i landet.

Med kontraster som drivkraft.

Når vi først har bestemt oss for hvor vi skal dra, da er vi voldsomt effektive! [...]

Da er det bare å dra! [...]

Det skjer der og da! (Dag)

Det er av den grunn et effektivt turfølge som er på vei opp og inn til Katthammaren denne dagen. Det var litt tåke på morgenen. Den er i ferd med å lette nå, det ser ut til å bli klarvær og sol. Det betyr at fjellturen blir flott, og at det vil være mulig å fly ut fra veggen. Riktignok blir det en fuktig, varm og klam oppstigning i den frodige vegetasjonen under Kaffiberget. Morgentåke kan bety kveldståke når jeg skal returnere alene. Stemningen er forventningsfull og oppstemt. Fjellhopperne som jeg følger i dag, driver et aktivt friluftsliv med varierte fjellsportaktiviteter, der fjellhopping inngår i sistnevnte kategori.

Etter å ha vadet Aura, finner vi den vesle broen over Kjøtåa, (som oftest ikke er vadbar) og legger bak oss høydemetrene opp mot «selunge-varden» ved Kaffiberget. Jeg tenker tilbake på den forrige turen jeg gikk her i 2002 med basehopper fra en rekke land, der alle var ute etter å oppleve base fra «the great walls in Romsdalen».

Basehopperne fra hele verden legger ut såkalte «teasere» på nettet, filmsnutter fra spektakulære hoppsteder. Her var en rekke vegger i Romsdalen, Eikesdalen og Litledalen godt representerte. Ikke bare på grunn av topografien, formasjonene, men også på grunn av tilgjengelighet så som vei- og ferjesamband, er det knapt andre steder i verden som kan måle seg med veggene i Norge, og da kanskje særlig med veggene i de nevnte områdene. Men tilgjengelighet i disse fjellområdene

Foto: Stein Olsen

handler for en vesentlig del dessuten også om fire til seks timers bratte fjellurer inn til avsprang-stedet. Dette inkluderer utstyr og kompetanse til å overnatte ute, eller til å returnere til fots uten å hoppe, dersom været endrer seg. Et slående trekk ved basemiljøet på dette tidspunktet var en inkluderende åpenhet og vennlighet. Georg sier det slik:

Jeg liker ikke så godt sånne greier, sånn at man sier at han derre er en mann-med-hatt-type...og da skal han automatisk være en som passer til sånn beskrivelse... Da er du hele pakka liksom...og så skal du ikke like han...Frihet er å være nysgjerrig og spørrende til alt! [...] Og hvis noen har hatt så er det helt okei! [...]

Denne holdningen resulterte i at alle som dukket opp med skjerm på ryggen ble med på tur til avsprang-stedet uansett, selv om det var åpenbart at det nye turfølget manglet alt hva fjellutstyr, friluftslivserfaring og hoppkompetanse angikk. Dessverre så gikk det også galt. Alle i vårt turfølge hadde vellykkede hopp denne dagen i 2002. Men det gikk kun et par dager før det skjedde en dødsulykke først i Litledalen, og så noen dager etter en dødsulykke i Eikesdalen.

De siste årene har man derfor anbefalt hoppere uten friluftslivserfaring å holde seg i Kjerag. Her er fjellturen snillere, mindre bratt og kortere. I Lysebotn organiserer Stavanger Baseklubb aktiviteten, en systematisk registrering og kursing av deltakere. Har man ikke hoppet base tidligere og i tillegg under 250 fallskjermhopp, innebærer det at man må ta nybegynnerkurs.

Går man inn på nettet i dag, 2004, og surfer på ulike base-sider, ser man at stilen er harselerende og temmelig «overkul», slik det ofte er på ulike nettsted. Her i Norge har dette resultert i et visst behov hos en del personer i miljøet for å markere et skille mellom seg selv som seriøs utøver og dem som på nettet «opptrer

Katthammarmassivet, 1000 m langt og 1200 m høyt, sett fra Eikesdalsvatnet.

som tullinger». En måte å markere seriøsitet på, er altså å kalle seg fjellhoppere i motsetning til basehoppere, som i tillegg til fjell har broer, bygninger og antenner som avsprang-steder (Base er forkortet fra: Building-Antennae-Span-Earth).

Fjelldronninger og machoer.

[...]Den klassiske machogreia er at folk gjør ting for å være tøffe... Vi basehoppere gir bæng i de derre greiene der! Vi er pisse redde på kanten, og vi innrømmer det! Machoer er redde for at de skal komme til å bli redde, og for at noen skal skjønne at de er det...

[...] Sist sommer var det ei lyshåra, beskjeden berte (slang for jente) med oss. Vet du hva hu sa?!

«Unnskyld, er det min tur til å hoppe nå eller?» ...Når sånne beskjedne folk kommer, da kanke vi stå på kanten og drive med et teit macho-kjør! Hæ?! (Karsten)

I det vegetasjonen tynnes i motbakkene, kommer jeg til å se over på østsida av Kjøttåa. Den ser ut som et slags fuglefjell med adskillige hundretalls hvite prikker. Det er noe rart, det stemmer ikke. Vi tar fram kikkerten. Hele fjellveggen er dekket av fjelldrønning/bergfrue. Vi har aldri sett noe liknende før noen av oss. Det henger bokstavelig bortimot tusener av dem nedover veggen. Det er fascinerende, nesten surrealistisk. Vi er enige om at det må være en botanisk sensasjon, minst. Følget rensorerer av den grunn litt på effektiviteten og hengir seg til botanisering og fotografering den lille biten opp til Kaffiberget. Dette siste er, som navnet tilsier, et opplagt rastested, da vi nå har passert tregrensen og befinner oss på fjellet med utsikt sør-over mot Sætra og Finnset innerst i Eikesdalen og mot Ramnåhøene i øst.

Mens vi sitter her, diskuterer hopperne rekruttering av kvinner til miljøet. 10 prosent av deltakerne er kvinner. Stavanger Baseklubb, som er Norges største klubb med det største hoppvolumet per år, med ansvar for sikkerhetsopplegget i Kjerag og med et visst mediefokus, har dessuten hatt kvinnelig leder. Det er svært stas når det dukker opp nye jenter. Hanne, med lang fartstid som basehopper, synes gutta stort sett er «veldig trivelige», men at noen av dem av og til kan være «litt for umodne med litt for oppblåste egoer, som det er viktig at noen punkterer i blant». Gutta i turfølget er helt enige. «Når det gjelder modenhet, så må vi kanskje være litt naive og umodne for å drive med denne greia?» spør Runar seg. Men han er likevel enig med Karsten, som sier at mannlige basehoppere ikke er «machoer». Ingunn, også svært erfaren utøver, synes det er litt macho-takter i miljøet når det skjer ulykker. Hun mener kvinnene er mer bevisst på og dyktigere enn mennene i miljøet på å oppsummere ulykker i etterkant, på såkalt debrief. Jeg for min del tenker i mitt stille sin at base for de mannlige deltakerne uansett handler om maskulinitet og det som på fagspråket kan kalles maskulinitetsforhandlinger. Vi forsetter tause videre i retning jaktbua og etter hvert mot Kjøttåsandane.

«Du kan seife hele veien og likevel dø plutselig».

«Er du ikke gla du overlevde?» kan folk finne på å spørre en fyr som har gjort tre hundre basehopp. Hæ?! Vi snakker om helt andre ting! Vi driver en sport der vi vet hva vi gjør, vi perfeksjonerer oss...

Foto: Stein Olsen

*Rammebetingelsen er mye mer kontrollerbare enn det folk tror.
Men å kjøre bil er nyttig, derfor er det ingen som spør om noe som helst!
Du kan kjøre i nitti på en svingete landevei, og mot deg kan det komme dundrende et vogntog i hundre, minst.
Det som skiller dere, er ei smal stripe med maling!
Og dette gjør morra di hele tida!!
Men det er liksom ikke farlig, for det er nyttig! Hæ?!
Forstå det den som kan... (Karsten)*

Vi passerer Kjølen vestover, øyeblikket før Hoemstind og Sjøvdøla åpenbarer seg på motsatt side av vannet.

Etter seks dødsulykker på kort tid i Kjerag fra 1996-2000, ba justisdepartementet politimesteren i Stavanger om en vurdering av situasjonen med henblikk på et mulig hoppforbud i veggen. I denne forbindelsen uttalte redningsmannskapene vedrørende sin egen sikkerhet, at man selv mente man hadde kontroll over denne og minimaliserte de generelle sikkerhetsmomentene ved redningsoperasjoner av denne art (Politimesteren i Stavanger 09.08.2000). Politimesteren vurderte videre den økonomiske siden av redningsaksjonene med henblikk på eventuelle refusjonskrav overfor basehopperne etter redningsoppdrag. Kostnadene ble ikke vurdert som overdrevent høye, og refusjon ble av den grunn avvist som en aktuell problemstilling.

Da et eventuelt hoppforbud i veggen dessuten ville måtte få som konsekvens at alle redningsaksjoner i forbindelse med fritidsulykker ville måtte vurderes under ett, ble konklusjonen at et hoppforbud i Kjerag var uaktuelt i denne omgang. Imidlertid bestemte Stavanger Baseklubb seg for å sette i verk ulike ulykkesforebyggende tiltak fra og med sesongen 2001. Det er disse er nevnt ovenfor.

Det gjøres ca. 5.000 fjellhopp årlig i Norge. I Kjerag er det gjort ca. 20.000 hopp fra veggen ble åpnet i 1994 (som det heter på base-språket) av Stein Edvardsen. Anslagsvis er det gjennomført bortimot 40.000 basehopp på landsbasis fra 1980 og fram til i dag. Det første hoppet i Norge gjorde en finsk fallskjermhopper i Trollveggen i 1980. Han fikk hjelp av lokale klatrere og fjellførere fra Åndalsnes til å finne det antatt beste avsprang-stedet. Det er tillatt å hoppe fra fjell alle steder i Norge bortsett fra i Trollveggen, der det ble innført hoppforbud i 1986. Det gjennomføres ca. 50 ulovlige hopp i denne veggen per år. Lensmannen i Rauma mottar øremerkede midler for å overvåke aktiviteten her. Base er forbundet med stor dødsrisiko. Fra det første hoppet fant sted og fram til i dag (august 2004) har 16 personer omkommet i forbindelse med basehopping i Norge.

Når det gjelder antall deltakere, er sporten ikke særlig omfattende: på verdensbasis er det ikke mer enn ca 700 aktive basehoppere, hvorav ca. 35 svært aktive i Norge. Norske hoppere har en gjennomsnittsalder på 28-29 år. De bor og arbeider i byer i Sør-Norge, 60 prosent av dem har høyere utdanning, 10 prosent er kvinner. Det er fire basemiljøer i landet med hver sin klubb. Disse er lokalisert der deltakerne bor, og ikke nødvendigvis der det hoppes: Trondheim, Oslo, Stavanger og Romsdal/Åndalsnes.

«Hva med Amundsen og Nansen sine kick?»

Halvor mener at alt som nordmenn har foretatt seg i naturen har fått heltestatus og er blitt ansett for å være veldig korrekt.

Base river ned dette fundamentet. Vi har fått beskjed fra flere grunneiere som har turiststier i fjellområdene sine, om at vi forurenser fjellet deres... Vi har fått beskjed om at vi ødelegger det... Det har ikke noe med søppel å gjøre...

Jeg spurte en fyr om hva det var vi ødela. Han sa vi ødela fjellet fordi vi gikk der! Men de andre som gikk der på vanlig tur, de ødela det ikke...

[...]

Vi blir sett på som suicidale anarkister, samfunnsdestruktive krefter som gir blanke... folk er veldig provoserte av hva jeg gjør med livet mitt... Myten om oss ekstremtportere går på at vi ser så mye på TV at vi må gjøre noe ekstremt for å føle at vi lever...

Et stort flertall av fjellhopperne har imidlertid vært aktive idrettsutøvere og konkurrert i norske og skandinaviske mesterskap. De deler imidlertid en erfaring av at daglig trening over mange år etter hvert oppleves «veldig ufritt», og at det å starte med fallskjermhopping oppleves som det stikk motsatte: «veldig fritt». Veien til basehopping herfra har ikke vært så lang. De konkurrerende holdningene gjenfinner man like fullt i basemiljøet i inn- og utland, nå riktignok i all vennskapelighet, da basekulturen fortsatt er inkluderende og vennskapelig på tvers av landegrensene. Om man får inntrykk av at basehoppere mer eller mindre velter seg utfor fjellvegger hvor som helst når de har en sjanse, er det ikke helt slik det foregår. Det er temmelig mye mestring involvert. De siste årene har det vært arrangert verdensmesterskap i base i Kuala Lumpur. Her konkurrerer man om reneste avhopp («clean exit»), beste «marsj» (flystilling i vertikal posisjon med kroppen formet aerody-

Så kom bonusen: fjellhoppet som avslutter fotturen.

Foto: Stein Olsen

namisk som en skihoppers flystilling), lengste frie fall før skjermåpning (inntil halvannet minutt fra fjell), reneste skjermåpning og til sist den mest nøyaktige landingen. I basemiljøet i Norge finner man uformelle hierarkier med status knyttet til hopperfaring. Er antallet under 50 basehopp, regnes man som uerfaren, 50-200 hopp vurderes som middels erfaring. Har man over 200 hopp, er man erfaren.

Hopperne er alle enige om at man utvikler seg som menneske når man driver med base: man blir mer glad i livet, man føler en intens glede over små ting man ikke la merke til før, man henger seg ikke lenger opp i uvesentligheter og blir derfor mer tolerant overfor omgivelsene, takler stress i hverdagen adskillig bedre.

Det er en erfaren gruppe basehoppere som er på vei inn til kanten i dag. Innover Kjøtåsandane blir landskapet goldere med lave morenerygger, stein og snø. For ikke å forstyrre villreinstammen i området, holder vi oss på vestsida av elva innover sandbankene. «Her bor reinen» opplyser Morten, «den lever virkelig et ekstremt liv! Den går på grensen! Den er mye verre enn oss!» Hanne lurte på hvor lite som skal til av forstyrrelser, lyder eller ørsmå klimaendringer før reinkalvene ikke får tatt til seg nok næring.. Og Runar og jeg minnes forrige tur, da engelskmennene Eric og Christopher først ikke forsto at reinen vi møtte faktisk var vill. De var på vei bort til dyrene, som for å hilse pent på dem slik man gjør med kjæledyr eller for den saks skyld, Rudolf med den Røde Nesen en viss tid på året. «Pssst!!» hvisket samtlige nordmenn i kor sammenkrøket bak steiner «Get down, be quiet! They are wild and very, very shy! You gotta hide yourself and watch them! They are nice!» Engelskmennene la seg pent ned de også. Reinen, det var tre av dem, sto stille og været oss, lenge. Det lå an til en liten tålmodighetskonkurranse mellom ville dyr og basehoppere med kort vei til avspranget. Lett match for reinsdyra, antok jeg. Men fjellhopperne holdt ut, og til slutt luntet tre reinsdyr østover. Nordmenn har fortsatt et visst reservoar av taus villmarks-kunnskap. I uventede situasjoner sammen med folk fra andre nasjoner, er det en kunnskap som ytrer seg overveiende innforstått.

Vi er på vei opp skaret under Kjølen. Når toppene på den andre siden av Eikesdalsvatnet dukker opp i horisonten, er det like ubeskrivelig vakkert hver gang. Turtempoet nærmer seg småløping, og samtlige hoppere er tause og fokuserte. Om et kvarter er vi på Katthammaren.

«Å fly inne i veggen er ekstremt sanselig, bedre enn sex!»

Alle er bare pisse redde på kanten! Men med en gang du er i lufta, blir du bare dønn rolig...

Du har bare full kontroll! Vi er jo kontroll-freakere hele gjengen...Det er veldig viktig å føle at vi har kontroll! (Inge)

Vi setter frykten igjen på kanten, når vi hopper... Etter at du har forlatt kanten, stemmer bare alt! (Ingunn)

På plataet på Katthammaren gjør fjellhopperne seg klare til avsprang. De er tause, konsentrerte og litt febrilske. Det foregår en del «loking», slang for å vandre litt rundt seg selv. Jeg setter meg for å gjøre feltnotater. Imens tar mange på seg varmere klær. Noen skal hoppe med vingedress, dress med tekstil mellom bena og mellom overarmene og kroppen. Og noen skal hoppe med «smoking-pants», billige regnbukser som man har laget noen huller i, slik at de fylles med

Foto: Stein Olsen

luft under hoppet. Etter hvert som folk er klare, sjekker man hverandres hoppustyr. Det er ikke mobildekning her oppe. Hopperne har derfor med seg radioer. Det er viktig å ha kontakt med venner på landingsstedet, som rapporterer om vindforholdene i veggen.

Av og til føler jeg det ubehagelig å se over kanten og nedover veggen når de hopper. Av og til gjør det meg ingen ting. I dag ser jeg over kanten, under tvil. Mange av fjellhopperne titter forresten aldri nedover før de hopper, de ser bare rett fram. Runar hopper ofte først. Det gjør han også i dag. De andre følger raskt etter.

Den første delen av hoppet skjer i vertikal posisjon i forhold til veggen. Disse første sekundene oppleves som en vektløs tilstand. Mange forteller at dette er den beste delen av hoppet. Etter to til fire sekunder, må man legge seg i horisontal posisjon, i «marsj». Det er svært viktig at denne posisjonen raskt blir stabil, at man ikke ligger og vipper fra side til side, eller at hodet vender nedover i forhold til bena, da farten fort kommer opp i 170-200 km/t. Å fly inne i veggen før man åpner skjermen, beskriver hopperne som «en ekstremt sanselig opplevelse, bedre enn sex». Fritt-fall-delen av hoppet kan vare fra noen få sekunder og inntil halvannet minutt med vingedress. Dersom marsjen ikke er stabil, kan skjermåpningen bli kritisk, da man kan få retur mot veggen. Det er disse fasene og overgangene mellom dem, som krever mye trening og mestring. Skjermturen kan også være risikofylt, da det ofte er turbulens i og ved de store veggene.

Alle fjellhopperne har landet. Helt opp hit på Katthammaren hører jeg at de deler noen ekstatisk øyeblikk på landingsstedet. Skulle jeg ønske det var meg? Jeg tror ikke det. Hele dagen har jeg gledet meg til tilbaketuren, som med innslag av kveldståke, ligger an til å bli heller frisk

Hannes hopp (fallskjerm delen), sett fra landingsstedet under Strandkolve ved Eikesdalsvatnet.